

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ XVI–XVIII ст. В АРХЕОГРАФІЧНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ СТЕПАНА ГОЛУБЄВА

У статті проаналізована археографічна спадщина Степана Тимофійовича Голубєва з історії духовного життя України XVI–XVIII ст., вміщена на сторінках наукового часопису “Читання в Історичному Товаристві Нестора Літописця”.

Ключові слова: Степан Голубєв, писемне джерело, археографія, наукове товариство Нестора Літописця.

Професор Київського університету Св. Володимира та Київської Духовної Академії, дійсний член Історичного товариства Нестора Літописця, видатний історик Степан Тимофійович Голубєв (1848–1920) упродовж багатьох років своєї наукової діяльності досліджував і вводив до наукового обігу документи та матеріали з історії церкви XVI–XVIII ст.¹

Вчений публікував зазначені документи в багатьох наукових виданнях, зокрема низка його археографічних публікацій з'явилась на сторінках друкованого органу Історичного товариства Нестора Літописця – часопису під назвою “Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца” (“Читання в Історичному Товаристві Нестора Літописця”, далі – ЧІТНЛ), що друкувався протягом 1879–1914 років.

С. Голубєв досліджував і публікував документи частинами, у міру їх виявлення та вивчення, тому вони були вміщені у трьох книгах збірника ЧІТНЛ, які вийшли у різні роки². Загальна кількість підготованих до друку та виданих ним писемних джерел на сторінках ЧІТНЛ становить 45 документів.

Перший блок джерел з церковної тематики, упорядковані С. Голубєвим, з'явився на сторінках п'ятої книги ЧІТНЛ у 1891 році. Сюди увійшло 12 документів XVI–XVII ст. (з додатками) серед яких: грамоти, доповідні, заповіти, листи або уривки з них, посвідчення, тощо. Вказані матеріали не супроводжувались вступною статтею упорядника. Однак у примітках автор надав досить детальні та об'ємні коментарі (особливо до документів польською мовою). Всі джерела С. Голубєв публікував мовою оригіналу.

До першого блоку церковних документів увійшли писемні джерела, що відображали гостру боротьбу між католицькою та православною церквами у XVI ст., а відтак, були “ідеологічно” актуальними в XIX ст., коли російський уряд намагався мінімалізувати в Україні польські релігійні впливи.

Одним із документів з історії церковного життя України XVI ст. є грамота Сигізмунда I до Києво-Печерського архімандрита Софронія від 13 липня 1541 року, у якій король висловив докори на адресу останнього та вказав на зловживання, що допускалися ним при управлінні обителлю³. Цей документ з'явився на підставі чуток, що поширювалися, а також скарг печерських монахів. У ньому Сигізмунд I повідомляв Софронію про те, що буде слідство з приводу цих зловживань, проведення якого доручено митрополиту Макарію. Грамота опублікована польською мовою. У примітках С. Голубєв зазначив, що вже використовував цей документ у своєму дослідженні про Київського митрополита Петра Могилу⁴.

Ще одна грамота (копія) під назвою “Привилегия” від 28 липня 1546 року, що була видана Віленському Покровському священику Іоану на Києво-Печерське архімандритство від польського короля Сигізмунда Августа, з досить незвично поданим текстом, була опублікована на сторінках ЧІТНЛ з приміткою автора⁵. С. Голубєв припускає, що оригінал грамоти був написаний на “западно-русском наречии”, а чоловік, який робив її копію, буквально відтворив текст цього документа польськими літерами. Зазначена грамота чітко вказує на офіційне затвердження початку настоятельства Іоанна Покровського Віленського у Києво-Печерській обителі.

Лист польського короля Сигізмунда Августа до Київського митрополита Сильвестра від 24 квітня 1561 року, який містить наказ повернути несправедливо відняті у Києво-Печерської обителі угіддя, опублікований польською мовою з копії документа⁶. Як видно з цього писемного джерела, архімандрит Іларіон Песочинський, який надіслав королю скаргу на київського митрополита Сильвестра з приводу посягання останнього на права та володіння Лаври, постать порівняно відома в історії зазначеної обителі. Він був наступним настоятелем Києво-Печерської Лаври після вищезгаданого у попередньому документі Іоанна Покровського Віленського.

Два духовні заповіти Гулевичів опубліковані С. Голубєвим з численними примітками. Перший написаний Луцьким та Острозьким єпископом Феодосієм Гулевичем 16 листопада 1555 року за декілька днів до його смерті⁷. Він був рідним дідом Єлизавети (Галшки) Гулевичівни – Лозки, яка відома тим, що фундувала свій маєток з землею на створення Київської братської школи, з якої виросла згодом Києво-Могилянська академія.

С. Голубєвим у примітках зазначено, що заповіт цей був занесений до земських луцьких книг 18 січня 1638 року луцьким земським писарем Марком Гулевичем, яким того ж дня до луцьких книг було внесено ще один документ – духовний заповіт Василя Федоровича Гулевича. Цей документ не має прямого відношення до історії української церкви, але він був складений батьком знаменитої фундаторки Київського братського монастиря. Тому, на думку С. Голубєва, він заслуговував на видання у повному обсязі (польською мовою)⁸.

Серед документів XVII ст., що характеризують стан церковного життя цього періоду, С. Голубєв обрав для публікації ще декілька джерел. Серед них – грамота київського митрополита Іова Борецького від 9 листопада 1626 року про заснування в м. Немирові нового церковного братства⁹. Вона була написана церковнослов'янською мовою та супроводжувалася примітками упорядника із зазначенням, що грамота ця взята з рукописного збірника, який зберігався в Московській Синодальній бібліотеці. С. Голубєв наголошує, що не слід плутати нове Немировське братство з однойменним з ним братством цього ж міста, яке знаходилося у воєводстві Бельському (неподалік від Львова).

Уривок з листа львівських братчиків до константинопольського патріарха Ієремії був взятий С. Голубєвим із рукописного збірника листування Львівського братства з різними особами¹⁰. Дослідник знайшов цей збірник в архіві Львівського Ставропігального інституту. Документ повідомляє про справи братства і православної церкви загалом, а також про подальші плани та містить пов'язані з цим різноманітні прохання. В кінці листа не вказана дата, але її можна приблизно визначити, відштовхуючись від відомостей, які містить сам лист. У листі вказано про наміри братчиків почати будівництво нової церкви Успіння Пресвятої Богородиці (замість “состаревшейся”), як вказує С. Голубєв; це будівництво було розпочате у 1591 році. Деякі інші факти в листі вказують на початок року. Тому упорядник при публікації сам датує лист початком 1591 року, а у примітках дає детальне роз'яснення, доповнюючи їх чималою кількістю цитат та уривків з інших джерел, які розповідають про багаторічне будівництво вказаної вище церкви за благодійні кошти меценатів до яких братчики неодноразово звертались з чисельними проханнями. Документ виданий старослов'янською мовою.

Про непримиримість православ'я та унії розповідає опублікована С. Голубєвим офіційна доповідна від 15 липня 1600 року польському королю Сигізмунду III київського підчашаго Лаврина Лозки з повідомленням про те, що архімандрит Києво-Печерського монастиря не допустив вступ уніатського митрополита Ігнатія Потія у володіння “добрами”, які належали київській митрополії¹¹. Документ розповідає, що Лозка передав Потію лише Київський Софійський Собор та Видубицький монастир. Невеликий за об'ємом документ опублікований упорядником польською мовою й доповнений ґрунтовними примітками.

Непримирима боротьба православ'я з уніатством відображена також в опублікованому С. Голубєвим зверненні православних міщан міста Львова до польського короля Сигізмунда III під назвою “Лямент албо мова” від 2 січня 1609 року¹². Джерело містить благання про полегшення важкого гніту та утисків з боку поляків, від яких вони потерпають у своєму місті. Джерело вражає словами, що були написані людьми пригнобленими “ярмом над Египетскую неволю”, сповненими відчаю та благаннями про захист: “Просим справедливости святое и ратунку...”¹³. Зазначений “лямент” був складовою інструкції, яку дали православні львівські

міщани своїм уповноваженим до Варшавського сейму 1609 року. Посли уповноважені були прохати короля дарувати православним міщанам Львова права, якими користувались там поляки, або хоча б урівняти їх у правовому відношенні з вірменами чи євреями. Невеликий за об'ємом документ написаний церковнослов'янською мовою, опублікований повністю. Публікація доповнена примітками автора та цитатами з інших документів.

У рукописному збірнику, що зберігався в бібліотеці Київської Духовної Академії, С. Голубєв знайшов цікавий лист польською мовою, витяг з якого він опублікував. Це лист уніатського митрополита Йосифа Веляміна Рутського до отця Георгія Майера "Общества Иисуса", ректора "Августовской" колегії від 25 червня 1622 року, в якому повідомляється про події, пов'язані з убивством козаками у Шаргороді протопопа-уніата¹⁴. Для того, щоб охарактеризувати стан православ'я та унії в цьому місті на момент вбивства тут уніатського протопопа, С. Голубєв у примітках (як додаток до витягу з вказаного листа) публікує у повному вигляді грамоту львівського єпископа Ієремії Тисаровського до шаргородських міщан. А опублікований ним уривок з листа Рутського дає детальні, хоча й дещо односторонні відомості відносно вказаного факту частих суперечок між православними та уніатами.

Ще один надзвичайно важливий документ був взятий С. Голубєвим з рукописного збірника, що зберігався в Московській Синодальній типографській бібліотеці. Вилучене з судових книг Києво-Печерського монастиря рішення духовного суду Києво-Печерського архімандрита від 29 липня 1626 року по звинуваченні у тяжких злочинах ігумена Серапіона Бельського, а також двох ченців (Никодима Силича та Єпіфанія) було підписане архімандритом Києво-Печерської Лаври Захарієм Копистинським¹⁵. Джерело опубліковане цілком, старослов'янською мовою, з невеличкою приміткою автора. Важливо, що на той час це була єдина неопублікована раніше відома пам'ятка судочинства Києво-Печерської капітули першого десятиріччя XVII ст., яка була переповнена історичними фактами. Зокрема, важливе значення мають вміщені тут характеристики ігумена Серапіона Бельського та ченця Никодима Силича, що пояснюють подальше відношення до цих осіб київського митрополита Петра Могили та жорстокі заходи вжиті останнім до безбожників.

Наступним документом опублікованим С. Голубєвим, який характеризував відносини православ'я та уніатства, був протест від імені уніатського митрополита Йосифа Веляміна Рутського на православного митрополита Петра Могилу від 29 березня 1636 року¹⁶. В ньому йдеться про те, що київський митрополит Петро Могила разом зі своєю капітулою та слугами, "наехавши" на Десятинну церкву Св. Миколи, віддав наказ її розкидати та забрати всі скарби і прикраси.

У примітках автора, що супроводжують документ, вказано, що Київська Десятинна церква (Нікольська) належала до нагорних церков і знаходилась у безпосередньому віданні київських митрополитів. Відомо, що після того, як у 1632 році київські митрополіти кафедри почали повертати православним, Петро Могила в липні 1633 року відібрав в уніатів Києво-Софійський собор. Одночасно разом з іншими нагорними церквами ним була повернута й Десятинна. Хоч уніати й протестували проти такого, на їх думку, насильницького захвату київської митрополітичної кафедри, але їх протести не мали на той час юридичної сили. Таким чином, опублікований документ не містить інформації про точну дату відібрання Десятинної церкви в уніатів. На думку С. Голубєва, документ свідчить лише про ще одну невдалу спробу протесту проти рішення Петра Могили розібрати застарілу церкву. Примітки містять посилання на інші історичні документи. Джерело опубліковане старослов'янською мовою.

Останнім документом з церковного життя України XVII ст., який був вміщений С. Голубєвим на сторінках п'ятої книги ЧІТНЛ є посвідчення, видане архімандритом Дубенського монастиря Касіяном Саковичем ректору Владимирської школи Прокопію Хмелевському від 24 серпня 1639 року¹⁷. Вчений знайшов це джерело у бібліотеці Київської Духовної Академії серед документів з Архіву Почаєвської Лаври.

У вказаному документі Сакович повідомляє, що у зв'язку з його похилим віком та послабленим здоров'ям, він добровільно зрікається свого старшинства у Дубенській архімандрії на користь Прокопія Хмелевського. С. Голубєв у примітках до виданого ним документу бере під сумнів дійсність цього вчинку. Стверджуючи, що Касіян був "низложен" з Дубенської архімандрії, що й послужило тому, що згодом він змінив віросповідання. Добре відомий в історії право-

славної церкви Касіян Сакович був деякий час (1620–1624) ректором Київської братської школи. Страх, як наслідок неминучої втрати посади, підштовхнув його до кроку назустріч очікуваному факту. Сприяла цьому вчинку також можливість вибрати собі послідовника з яким можна було укласти вигідну для себе угоду. Це посвідчення написано та видане польською мовою. При виданні на сторінках ЧІТНЛ воно супроводжується примітками автора та цитатами з інших джерел.

Публікуючи документи з історії церкви С. Голубєв продовжував пошукову роботу. На засіданні Товариства Нестора Літописця, яке відбулося 19 березня 1895 року, він вказав на важливість ще знайдених ним нових матеріалів, що загалом змальовували положення православ'я, а зокрема Віленського братства XVIII століття¹⁸.

До другого блоку джерел, підготовлених С. Голубєвим з історії православної церкви XVIII ст., що побачили світ у 1895 році на сторінках дев'ятої книги ЧІТНЛ, увійшло 30 документів (останній з них доповнювався чисельними додатками). Це грамоти та витяги з них, укази, витяги з указів, подання, листи, доноси, клопотання, витяги з судових справ, копії свідчень, пояснювальні записки, свідчення очевидців та ін. У цій книзі автор-упорядник подає матеріали з великою вступною статтею¹⁹.

Більшість з опублікованих у дев'ятій книзі С. Голубєвим матеріалів були взяті ним з гучної судово-слідчої справи, що виникла на підставі скарг на колишнього ігумена віленського монастиря Феофана Леонтовича Доруміна. Документи відносяться до другої половини XVIII ст. і змальовують становище православ'я тих земель, що перебували під пануванням Польщі (зокрема віленського Свято-Духівського монастиря), а також є джерелом для характеристики такої особистості як Феофан Леонтович.

У передмові до виданих джерел С. Голубєв подає історію Віленського Свято-Духівського монастиря – одного із головних релігійно-просвітницьких центрів в “литовско-русских” областях, підвладних Польщі.

В кінці XVI – на початку XVII ст., коли зростаюча пропаганда католицизму та унії викликає надзвичайний рух спротиву у суспільстві, спрямований на захист віри батьків від ворожих на неї зазіхань, до цього руху приєднується й Віленське братство. Воно вжило низку заходів в інтересах православної церкви. Але з другої половини XVII ст., коли у політиці польського уряду у відношенні до православної церкви відбувся різкий поворот, спрямований на прискорене окатоличування держави, Свято-Духівський монастир, не зважаючи на підтримку з боку Росії, поступово занепадає.

Видані С. Голубєвим джерела середини XVIII ст. належать саме до того періоду, коли монастир перебував у занедбаному стані. Документ свідчить, що у 1750 році до Святого Синоду була доставлена відомість про стан цього монастиря та підпорядкованих йому обителей²⁰. Монастирські безпорядки, які деморалізували його мешканців, видно з опублікованого С. Голубєвим донесення настоятеля Віленського монастиря Сильвестра Добрині київському митрополиту Тимофію Щербацькому²¹. Джерело повідомляє, що ієромонах Павло Стефанович та ігумен Арсеній Томилович пиячили, заклали за 45 талярів Петропавлівський Мінський монастир “жыдам за напой”: просили милостині на відбудову погорілого монастиря, а самі ці гроші платили за спиртні напої, за що Стефанович був усунутий від ігуменства та засланий в Кейданський Жмудський монастир до подальшого розпорядження митрополита Т. Щербацького. Непристойні вчинки мінського ігумена Томиловича, який піклувався більш про інтереси “жыдовки Рывки”, ніж про благоустрій ввірених під його опіку монастирів, стали “притчею во языцех”.

Тому, призначення настоятелем у віленський Свято-Духов монастир приваблювало не всіх монахів. Про це свідчить прохання до київського митрополита Тимофія Щербацького киево-кирилівського ігумена Сильвестра Добрині, в якому він відверто заявляє, що вважає своє призначення на віленське старшинство за “крайнюю обиду”²². Проте, як видно з двох документів, митрополит настояв на своєму, і С. Добриня вимушений був відправитися за місцем свого призначення²³.

Документи свідчать, що на час його прибуття до Вільно, а саме 28 травня 1749 року, майже все місто було знищене пожежею. Не вдалося уціліти й Свято-Духівському монастирю: вогонь знищив келії, книги, одяг, посуд та харчі, “все в прах и пепел пошло”²⁴. Ряд документів,

виданих С. Голубєвим, розповідають про труднощі, з якими зіштовхнувся С. Добриня, намагаючись відновити монастир після пожежі й повернути втрачені землі²⁵. Його постійні клопотання перед російським урядом про сприяння обителі, що розорилася, відображені в документах – це прохання до імператриці, листи і доповіді київському митрополиту, замітки²⁶.

Один з документів свідчить, що С. Добриня піклувався й про підвищення рівня релігійно-просвітницької діяльності віленського та інших підвідомчих йому монастирів. Він неодноразово просив митрополита, щоб у зазначені монастирі посилали людей достойних, чесних та “трезвенных”²⁷.

За характером С. Добриня був людиною м'якою, поступливою та лагідною. Ним були задоволені як віленські братчики так і латино-уніатські власті. Віленський біскуп Зенкович, який заборонив колись відновлення Свято-Духова монастиря, в листі до князя Чарторизького, пояснюючи, що така заборона ним знята, заявляє: “не отказую (в возобновлении монастыря) как по ходатайству Вашего Сиятельства, так и потому, понеже нынешний игумен с братиею своею живет спокойно и гордым предкам своим не последует, для того и жалобы уж утешились”²⁸.

Відпрацювавши віленським настоятелем не три роки, як зазвичай водилося, а цілих шість, С. Добриня попросив звільнення.

Документ розповідає, що в квітні 1754 року Київський митрополит, щоб затримати С. Добриню на місці віленського архімандрита, нагородив його золотим наперсним хрестом²⁹. Проте останній щиро подякував митрополиту за нагороду і знову попросив звільнення, посилаючись на погане здоров'я. С. Добриня звернувся з подібним проханням у Святий Синод. Вчинок цей образив Т. Щербацького, тому в листі до одного з членів Святого Синоду митрополит попрохав покарати С. Добриню, “дабы и прочим таковым команду свою презирать не было повадно”³⁰. Проте, митрополиту незабаром все ж довелося звільнити С. Добриню з посади.

Після С. Добрині на віленське старшинство призначений був ігумен Феофан Леонтович Дорумін, характер якого був протилежним Добрині: гордий, честолюбний, непоступливий.

Для характеристики вчинків, які дозволяв собі у деяких випадках новий настоятель у відношенні до осіб, що не бажали задовольняти його законні вимоги, показовим є документ, в якому описана розправа Ф. Леонтовича з віленським міщанином Доманським, який нахабно відмовився від сплати винних віленському монастирю грошей. Як свідчить це джерело, Ф. Леонтович вжив енергійних заходів, скориставшись тим, що у Вільно зупинились російські війська. У супроводі чиновників Віленського магістрату і декількох солдат, випрошених у російського генерала, він з'явився у Доманського, наказав своїм служителям покарати останнього, а саме дати 100 батогів, а його сину Стефану – 50, а також зачинити лавки Доманського з товарами. В документі вказано, що до лавок був приставлений російський караул, який стояв там три тижні, поки Доманський не сплатив монастирю винної суми грошей, а саме 3000 польських золотих³¹.

Згодом Ф. Леонтович наполегливо вимагав від віленського католицького біскупа повернення всіх несправедливо та по-розбійницьки захоплені уніатами й римлянами православних церков. При кожній нагоді, він не соромився (на що не наважувались його попередники) здійснювати урочисті процесії містом. За словами віленського біскупа, у вербну неділю “противо всякого обыкновения и недозволенным образом” здійснив публічний хід містом від своєї церкви до уніатської на вулиці Рибній. Церква та була зачинена, тоді Ф. Леонтович на базарі перед церквою освятив вербу та здійснив інші ритуали “с гордостью и неумеренностью в свободном отправлении веры чего самые престарелые люди не помнят”, про що свідчить ще один опублікований документ³².

Звинувачення Ф. Леонтовича у Хресному ході православних та інших церемоніях під його керівництвом, дуже обурило настоятеля. Як видно з документу, він висловив пораду майбутнім настоятелям віленського монастиря бути дуже обережними, тому що можна потрапити під слідство латино-уніатської влади лише за православному віру³³.

Посипались скарги на Ф. Леонтовича. Такий настоятель був вкрай небажаний для влади. 10 вересня 1757 року його відсторонили від настоятельства у віленському Свято-Духові монастирі та призначили на це місце Амвросія Флоринського³⁴.

Решта документів з цієї серії були опубліковані С. Голубєвим на сторінках десятої книги

ЧІТНЛ у 1896 року без будь-яких коментарів або вступної статті. В них не було необхідності, тому що автор у передмові до цих матеріалів, що містилась у попередній дев'ятій книзі ЧІТНЛ, достатньо детально розібрав та охарактеризував ці історичні джерела. Ці матеріали склалися з восьми додатків до останнього документу, опублікованого в попередній дев'ятій книзі ЧІТНЛ та ще трьох документів, що також були доповнені додатками. Серед них: листи, доповідні та пояснення колишнього віленського старшого ієромонаха Ф. Леонтовича до Київської духовної консисторії, Колегії іноземних справ і високих посадових осіб держави з приводу звинувачень в його адресу від колишнього мінського ігумена Ф. Яворського, в яких Ф. Леонтович характеризує нужденний стан православ'я у польських землях³⁵.

Як зазначає С. Голубєв, всі документи взяті з рукопису, що зберігався в бібліотеці Софійського собору м. Києва. Джерела опубліковані ним мовою оригіналу (церковнослов'янською та польською), при друці повністю збережена орфографія оригіналу (крім пунктуації), пропущені літери не вставлені, тому що це не ускладнювало розуміння змісту документу.

Отже, майже всі писемні джерела, які публікувались С. Голубєвим на сторінках ЧІТНЛ, супроводжувалися вступною статтею, в котрій, як правило, упорядник висвітлював події, що відбивалися в джерелі, або були передумовою його виникнення. У випадку, коли документи об'єднувалися в групу під однією назвою, то подавався короткий огляд їх змісту з акцентуванням уваги на одному з них (за цінністю та унікальністю вміщеної в ньому інформації). Усі без винятку публікації документів супроводжувалися вказівкою на місце знаходження оригіналу чи копії, з яких друкувався матеріал.

Слід відмітити також, що підготовані та видані С. Голубєвим у ЧІТНЛ документи з історії церкви, містять чисельний довідковий матеріал після кожного джерела, а саме в примітках подано історичні довідки про згаданих в них осіб тощо. Це свідчить про певні зрушення в публікації документів наприкінці XIX ст.

Загалом, опубліковані С. Голубєвим на сторінках наукового часопису ЧІТНЛ писемні джерела є цінним матеріалом для вивчення історії духовного та культурного життя України у XVI–XVIII ст.

¹ Детально про С. Голубєва див.: Ульяновський В. І. Двічі професор: Степан Голубєв в університетському та академічному контекстах // Національний Києво-печерський заповідник. – К., 2007. – 360 с.; його ж. Історія церкви та релігійної думки в Україні: У 3-х кн.: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – К., 1994.

² Голубєв С. Т. Материалы для истории Западно-Русской церкви // Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 145–227; 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 5–192; 1896. – Кн. 10. – Отд. III. – С. 193–301.

³ Грамота Сигизмунда I к Киево-Печерскому архимандриту Софронию... 13 июля 1541 г. // Там само. – К., – 1891. – Кн. 5. – С. 145–147.

⁴ Голубєв С. Т. Материалы для истории Западно-Русской церкви // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 147.

⁵ Привилегия, данная польским королем Сигизмундом Августом Виленскому Покровському священнику Иоанну на Киево-Печерскую архимандрит. 28 июля 1546 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – С. 154–155.

⁶ Письмо польского короля Сигизмунда Августа к киевскому митрополиту Сильвестру... 24 апреля 1561 г. // Там само. – К., 1896. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 177–178.

⁷ Духовное завещание луцкого и острожского епископа Феодосия Гулевича. 16 ноября 1555 г. // Там само. – К., 1896. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 157–160.

⁸ Духовное завещание Василия Федоровича Гулевича // Там само. – К., 1896. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 172–176.

⁹ Грамота киевского митрополита Иова Борецкого на учреждение в г. Немиров (Брацлавском) церковного братства при храме Воскресения. 9 ноября 1626 г. // Там само. – К., 1896. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 220–222.

¹⁰ Отрывок из письма львовских братчиков к константинопольскому патриарху Иеремии с известиями о делах, касающихся братства, а отчасти и всей западно-русской церкви, и разнообразными просьбами, стоящими в связи с этими известиями. Нач. 1591 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 180–184.

¹¹ Официальное донесение польскому королю Сигизмунду III киевского подчашаго Лаврина Лозки... 15 июля 1600 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 196.

- ¹² “Лямент албо мова” от имени православных львовских мещан к польскому королю Сигизмунду III об облегчении того невыносимого гнета и притеснений, какие испытывают они – “русские люди” – в “русском городе” Львов от поляков. 2 января 1609 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 209–210.
- ¹³ Там само. – С. 210.
- ¹⁴ Извлечение из письма униатского митрополита Иосифа Вельямина Рутского к “о. Георгию Майеру (Majir), Общества Иисуса, ректору коллегии Августанской”, с известиями об убийстве казаками в Шарограде протопопа – униата и о событиях, вызвавших и сопровождавших оное. 25 июня 1622 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 211–212.
- ¹⁵ Определение духовного суда Киево-Печерского Архимандрита с капитулою относительно Пустынно-Никольского игумена Серапиона Бельского и двух чернцев (Никодима Силича и Епифания), обвинявшихся в тяжких преступлениях. 29 июля 1626 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 215–219.
- ¹⁶ Протестация от имени униатского митрополита Иосифа Вельямина Рутского на православного митрополита Петра Могилу... 29 марта 1636 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 223–224.
- ¹⁷ Удостоверение, выданное архимандритом Дубенского монастыря Кассияном Саковичем ректору Владимирской школы Прокопию Хмелевскому... 24 августа 1639 г. // Там само. – К., 1891. – Кн. 5. – Отд. III. – С. 225–226.
- ¹⁸ Сведения о заседаниях Исторического Общества Нестора-летописца и извлечение из отчета о его состоянии и деятельности с 27-го октября 1894 г. по 27-е октября 1895 г. // Там само. – К., 1896. – Кн. 10. – Отд. I. – С. 24–25.
- ¹⁹ Голубев С.Т. Материалы для истории Западно-Русской церкви (XVIII ст.) // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 3–192.
- ²⁰ Донесение настоятеля виленского Свято-Духова монастыря С. Добрыни киевскому митрополиту Т. Щербацкому... о состоянии виленского монастыря и других ему подчиненных. 6 марта 1751 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 23–30.
- ²¹ Донесения настоятеля Виленского Свято-Духова монастыря С. Добрыни Киевскому митрополиту Т. Щербацкому о порочной жизни иеромонаха Степановича и игумена Томиловича... 12 апреля 1751 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 19–22.
- ²² Прощение киево-кирилловского игумена С. Добрыни к киевскому митрополиту Тимофею Щербацкому, с объяснением, почему он не желает быть настоятелем Виленского монастыря. Февраль 1749 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 5–7.
- ²³ Письмо киевского митрополита Т. Щербацкого к Виленскому православному братству с извещением о назначении игумена С. Добрыни настоятелем Виленского Свято-Духова монастыря. 25 февраля 1749 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 7–8; Указ киевского митрополита Т. Щербацкого игумену Сильвестру Добрыне о немедленном отправлении его к месту назначения, в Виленский монастырь. 28 февраля 1749 г. // Там само. – С. 8.
- ²⁴ Прощение виленского братства и других православных учреждений и лиц в Святейший Синод о воспособлении истребленному пожаром виленскому Свято-Духову монастырю. 1749 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 12–15.
- ²⁵ Донесение в Святейший Синод настоятеля Сильвестра Добрыни и монаха Венедикта Григорьева с объяснением причин, почему виленский католический бискуп не позволяет возобновлять сгоревшую Вилинскую православную церковь. Август 1749 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 9–10.
- ²⁶ Прощение виленского настоятеля С. Добрыни Императрице Елизавете Петровне о воспособлении виленскому Свято-Духову монастырю. 19 мая 1751 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 31–32.
- ²⁷ Донесения настоятеля Виленского Свято-Духова монастыря С. Добрыни Киевскому митрополиту Т. Щербацкому о порочной жизни иеромонаха Степановича и игумена Томиловича, опустошавших вверенные их управлению монастыри... 12 апреля 1751 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 20.
- ²⁸ Письмо виленского настоятеля С. Добрыни киевскому митрополиту С. Щербацкому, заключающее подробное изложение дела по поводу ходатайств в Петербурге о воспособлении виленскому монастырю. 17 сентября 1751 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 36.
- ²⁹ Донесение игумена виленского монастыря С. Добрыни к киевскому митрополиту Т. Щербацкому, в коем благодарит за пожалование ему – игумену – наперсного креста и просит, по расстроенному здоровью, увольнения от занимаемой им должности. Петербург. 5 ноября 1754 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 54–56.
- ³⁰ Письмо киевского митрополита Т. Щербацкого к одному из членов Св. Синода. 19 декабря 1754 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 56–57.

³¹ Объяснение иеромонаха Феофана Леонтовича Дорумина, поданное в Киевскую духовную консисторию по поводу взведения на него обвинений в бытность его старшим виленского монастыря. 21 августа 1761 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 231–242.

³² Ответное донесение иеромонаха Феофана Леонтовича в Киевскую духовную консисторию по поводу жалоб на него как со стороны православных..., так и со стороны латынян. 20 июня 1761 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 114–131.

³³ Объяснение иеромонаха Феофана Леонтовича Дорумина, поданное в Киевскую духовную консисторию по поводу взведения на него обвинений в бытность его старшим виленского монастыря. 21 августа 1761 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. 227–229.

³⁴ Голубев С. Т. Материалы для истории Западно-Русской церкви (XVIII ст.). Предисловие // Там само. – К., 1895. – Кн. 9. – Отд. III. – С. XIII.

³⁵ Объяснение иеромонаха Феофана Леонтовича Дорумина, поданное в Киевскую духовную консисторию... 21 августа 1761 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 10. – Отд. III. – С. 227–242; Копия с письма бывшего виленского старшего иеромонаха Ф. Леонтовича к его сиятельству... великому государственному канцлеру графу М. И. Воронцову с Вильны. 21 дня апреля 1757 г. // Там само. – К., 1895. – Кн. 10. – Отд. III. – С. 208–210.

В статье проанализированы изданные на страницах научного журнала “Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца” археографические публикации Степана Тимофеевича Голубева по истории духовной жизни Украины в XVI–XVIII вв.

Ключевые слова: Степан Голубев, письменный источник, археография, научное общество Нестора-летописца.

Article deals with the analysis of archeographical publications of Stepan Holubev on the history of the spiritual life of Ukraine in XVI–XVIII centuries, published in the scientific journal “Readings in the Historical Society of Nestor the Chronicler”

Keywords: Stepan Holubev, written source, Archeology, Scientific Society of Nestor the Chronicler.